

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія суспільних дисциплін і правознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б. Жильцов
2015 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СІМЕЙНЕ ПРАВО

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань 0101 Педагогічна освіта

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 5.0101601 Соціальна педагогіка

(шифр і назва спеціальності)

Київ – 2015 рік

Робоча програма з дисципліни «Сімейне право» для студентів галузі знань 0101 Педагогічна освіта, спеціальності 5.0101601 Соціальна педагогіка. «25» серпня 2015 року - 18 с.

Розробники: Власенко Н.М., викладач циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії викладачів суспільних дисциплін і правознавства

Протокол від «25» серпня 2015 року № 1

Голова циклової комісії викладачів суспільних дисциплін і правознавства

_____ (Бурдіна Н.К.)
«25» серпня 2015 року

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом, структура типова

Заступник директора
з навчальної роботи _____ (Дем'яненко С.І.)

Заступник директора
з навчально-методичної роботи _____ (Гейхман З.Л.)

Схвалено методичною радою Університетського коледжу
Протокол від «31» серпня 2015 року № 1

«31» серпня 2015 року № 1 _____ (Братко М.В.)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
<p>Кількість кредитів – 1,5</p> <p>Модулів – 1,5</p> <p>Змістових модулів – 1,5</p> <p>Індивідуальне науково-дослідне завдання - 1</p> <p>Загальна кількість годин – 54</p> <p>Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2</p>	<p style="text-align: center;">Галузь знань 0101 Початкова освіта</p> <p style="text-align: center;">Спеціальність 5.0101601 Соціальна педагогіка</p> <p style="text-align: center;">Освітньо-кваліфікаційний рівень: молодший спеціаліст</p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки: 3</p> <p>Семестр: 6</p> <p>Аудиторні заняття: 30 години, з них:</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 10 годин</p> <p>Семінарські заняття: 12 годин</p> <p>Індивідуальні заняття: 6 год.</p> <p>Модульний контроль: 2 год.</p> <p>Самостійна робота: 24 год.</p> <p>Вид контролю: <u>залік</u></p>

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

“Сімейне право” – навчальна дисципліна у системі вищої освіти, об’єктом вивчення якої є особисті та майнові відносини, які виникають на основі шлюбу, споріднення та усиновлення. Утворюючи єдину чітку систему, сімейне право як самостійна галузь є складовою загальної системи всього права.

Предметом сімейного права є сукупність норм, які регулюють особисті немайнові та ті, що впливають з них, майнові відносини людей, які виникають на ґрунті шлюбу та сім’ї. Сімейне право містить ряд інститутів, які органічно пов’язані між собою загальними принципами, і обумовлюється базисом суспільства.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Основною метою вивчення навчальної дисципліни «Сімейне право» є засвоєння студентами основних юридичних понять у сфері сімейних правовідносин, а також набуття практичних навичок з вирішення ситуативних проблемних завдань в галузі сімейного права. Досягнення мети здійснюється в процесі викладання навчальної дисципліни через вирішення наступних завдань.

Завдання:

- **ознайомлення** студентів з особливостями галузі сімейного права, її відмінностями від споріднених галузевих дисциплін;
- **формування** уявлення щодо основних юридичних понять у сфері сімейних правовідносин, особливостей їх регулювання;
- **прищеплення** знань, умінь та навичок вирішення окремих юридичних спорів, що виникають в галузі сімейних правовідносин;

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти такими **компетенціями**:

- оволодіти навичками тлумачення норм сімейного законодавства України;
- здатність будувати професійну діяльність, спираючись на норми чинного законодавства;
- оволодіти основними термінами та поняттями сімейного права;
- навчитися використовувати норми права за аналогією;

3. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ I. Поняття шлюбу

Лекція 1. Поняття, предмет, метод та принципи Сімейного права. Сімейне законодавство. Сімейні правовідносини. (2 год.)

Поняття, предмет та метод сімейного права. Основні засади (принципи) сімейного права

Джерела сімейного права України: Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, міжнародні договори. Звичай як джерело сімейно-правових норм

Поняття та види сімейних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. Строки у сімейному праві України.

Основні поняття теми: сімейне право, предмет сімейного права, методологія, імперативний метод, диспозитивний метод, принципи сімейного права, джерела права поняття «сім'я», поняття «член сім'ї», сімейно-правові взаємовідносини, домочадці, подружжя, наречені, правомірні юридичні дії.

Лекція 2. Шлюб. Особисті немайнових та майнові відносини подружжя (2 год.)

Поняття шлюбу. Порядок укладення шлюбу. Режим окремого проживання подружжя.

Визнання шлюбу недійсним. Правові наслідки визнання шлюбу недійсним.

Правовий режим роздільного та спільного майна подружжя. Поділ спільного майна подружжя.

Шлюбний договір. Права та обов'язки подружжя щодо утримання.

Загальна характеристика та види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя

Основні поняття теми: шлюб, юридичні наслідки, недійсний шлюб, подружжя, юридичні події/дії, акти цивільного стану, материнство, батьківство, фізичний та духовний розвиток, свобода особистої недоторканості, приватна власність, спільна сумісна власність.

Семінар 1. Поняття, предмет, метод та принципи Сімейного права. Сімейне законодавство. Сімейні правовідносини. Шлюб. (2 год.)

Лекція 3. Припинення шлюбу (2 год.)

Поняття та підстави припинення шлюбу. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання. Правові наслідки розірвання шлюбу.

Визнання розірвання шлюбу фіктивним.

Основні поняття теми: припинення шлюбу, розірвання шлюбу, фіктивність, позов, повторний шлюб, режим окремого проживання.

Семінар 2. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя. Припинення шлюбу.(2 год.)

МОДУЛЬ II.

Родинні правовідносини. Діти, позбавлені батьківського піклування.

Лекція 4. Визначення походження дітей. Особисті немайнові та майнові відносини батьків та дітей інших членів сім'ї та родичів (2 год.)

Визначення походження дитини від батьків, які перебувають у шлюбі між собою, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою.

Оспорювання батьківства, материнства.

Рівність прав та обов'язків батьків щодо дітей, та рівність прав та обов'язків дітей щодо батьків. Права та обов'язки батьків та дітей.

Роздільність майна батьків та дітей. Право власності дитини на майно. Право спільної сумісної власності батьків та дітей, управління майном дитини. Використання доходу від майна дитини. Право власності на аліменти одержані на дитину.

Обов'язки батьків та дітей по утриманню.

Права та обов'язки баби, діда, прабаби, прадіда, сестер, братів, мачухи та вітчима.

Вирішення судом спорів щодо участі баби, діда, прабаби, прадіда, братів, сестер, мачухи, вітчима у вихованні дитини.

Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів, і строки їх стягнення .

Основні поняття теми: батьки, дитина, походження дитини, оспорювання батьківства, оспорювання материнства, ім'я дитини, реєстрація народження дитини, батьківські обов'язки, виховання дитини, батьківські права, позбавлення батьківських прав, управління майном, аліменти, частка від заробітку, тверда грошова сума, додаткові витрати.

Семінар 3. Визначення походження дітей. Особисті немайнові та майнові відносини батьків та дітей інших членів сім'ї та родичів (2 год.)

Лекція 5. Усиновлення. Опіка та піклування над дітьми. Патронат. (2 год.)

Умови, порядок та правові наслідки усиновлення. Визнання усиновлення недійсним та його скасування. Позбавлення усиновлювача батьківських прав. Усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України, яка є іноземцем і проживає в Україні. Усиновлення в Україні іноземцем дитини, яка є іноземцем або особою без громадянства.

Особа, яка може бути опікуном, піклувальником дитини. Опіка та піклування над дитиною, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини. Припинення опіки, піклування над дитиною. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

Договір про патронат. Згода дитини на проживання у сім'ї патронатного вихователя. Плата за виховання дитини. Обов'язки патронатного вихователя. Припинення договору про патронат.

Основні поняття теми: усиновлення, усиновлювач, дитина-сирота, таємниця усиновлення, недійсність усиновлення, опіка, піклування, опікун, піклувальник, заклад охорони здоров'я, патронат, договір про патронат, патронатний вихователь.

Семінар 4. Усиновлення. Опіка та піклування над дітьми. Патронат. (2 год.)

Лекція 6. Приймна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу. (2 год.)

Приймна сім'я. Приймні батьки. Приймні діти. Створення приймної сім'ї.

Дитячий будинок сімейного типу. Батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу. Вихованці дитячого будинку сімейного типу. Створення дитячого будинку сімейного типу.

Основні поняття теми: приймна сім'я, приймні батьки, приймні діти, діти-сироти, дитячий будинок, дитина–сирота, дитячий будинок сімейного типу, вихованці.

Семінар 5. Приймна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу. (2 год.)

Навчально-методична карта дисципліни «Сімейне право України»

Разом: 54 год., лекції – 12 год., семінарські заняття – 10 год., індивідуальна робота – 6 год., самостійна робота – 24 год., підсумковий контроль – 2 год.

Модуль	Модуль I					Модуль II					
Тема модуля	Поняття шлюбу					Родинні правовідносини. Діти, позбавлені батьківського піклування.					
Лекції	1	2		3		4		5		6	
Дати											
Теми лекцій	Поняття, предмет, метод та принципи Сімейного права. Сімейне законодавство. Сімейні правовідносини.	Шлюб. Особисті немайнових та майнові відносини подружжя		Припинення шлюбу		Визначення походження дітей. Особисті немайнові та майнові відносини батьків та дітей інших членів сім'ї та родичів.		Усиновлення. Опіка та піклування над дітьми. Патронат.		Приймна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	
Теми семінарських занять			Поняття, предмет, метод та принципи Сімейного права. Сімейне законодавство. Сімейні правовідносини. Шлюб		Особисті немайнових та майнові відносини подружжя. Припинення шлюбу		Визначення походження дітей. Особисті немайнові та майнові відносини батьків та дітей інших членів сім'ї та родичів.		Усиновлення. Опіка та піклування над дітьми. Патронат.		Приймна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.
Самостійна робота студентів	Табл. 6.1.					Табл. 6.1.					
ІНДЗ	Табл. 7.1.										
Види поточного контролю											Контрольна робота
Підсумковий контроль	залік										

4. Структура навчальної дисципліни

№ п/ п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Семінарських	Самостійна робота	Індивідуальні заняття	Підсумковий контроль
МОДУЛЬ I. Поняття шлюбу								
1.	Поняття, предмет, метод та принципи Сімейного права. Сімейне законодавство. Сімейні правовідносини.	4	2	2		2		
2.	Шлюб. Особисті немайнових та майнові відносини подружжя.	12	6	2	2	6	2	
3.	Припинення шлюбу.	8	4	2	2	4		
		24	12	6	4	12	2	
МОДУЛЬ II. Родинні правовідносини. Діти, позбавлені батьківського піклування.								
4.	Визначення походження дітей. Особисті немайнові та майнові відносини батьків та дітей інших членів сім'ї та родичів.	10	6	2	2	4	2	
5.	Усиновлення. Опіка та піклування над дітьми. Патронат.	10	6	2	2	4	2	
6.	Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	10	6	2	2	4		2
		30	18	6	6	12	4	2
	Разом:	54	30	12	10	24	6	2

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття, предмет, метод та принципи Сімейного права. Сімейне законодавство. Сімейні правовідносини. Шлюб.	2
2	Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя. Припинення шлюбу.	2
3	Визначення походження дітей. Особисті немайнові та майнові відносини батьків та дітей інших членів сім'ї та родичів.	2
4	Усиновлення. Опіка та піклування над дітьми. Патронат.	2
5	Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття, предмет, метод та принципи Сімейного права. Сімейне законодавство. Сімейні правовідносини.	2
2	Шлюб. Особисті немайнових та майнові відносини подружжя	6
3	Припинення шлюбу	4
4	Визначення походження дітей. Особисті немайнові та майнові відносини батьків та дітей інших членів сім'ї та родичів.	4
5	Усиновлення. Опіка та піклування над дітьми. Патронат.	4
6	Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	4
	Разом	24 год.

7. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні:* лекція (традиційна, проблемна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- *Наочні:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

9. Методи контролю

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Сімейне право» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

вид роботи	максимальна кількість балів за один вид роботи
1. Відвідування лекцій	1
2. Відвідування семінарів (практичних)	1
3. Виконання завдання для самостійної роботи	5
4. Робота на семінарському занятті (доповідь, виступ, повідомлення, участь в дискусії)	10
5. Індивідуальне дослідне завдання (ІНДЗ)	30
6. Опрацювання фахових джерел	10
7. Написання реферату	15
8. Виконання модульної контрольної роботи	30
9. Виконання тестового контролю (експрес-контролю)	10
10. Творча робота, есе	20

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, доповідь, повідомлення, дискусія.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, звіт, реферат, есе.
- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 8.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	ED
75 – 89	«добре»	CB
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 8.3.

Таблиця 8.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

<p>Незадовільно. Студент відтворює менше половини навчального матеріалу навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача; за допомогою викладача виконує елементарні завдання; може дати відповідь з кількох простих речень: здатен усно відтворити окремі частини теми; має фрагментарні уявлення про роботу з джерелами, відсутні сформовані уміння та навички; виконує 30% від загальної кількості тестів.</p>
<p>Задовільно. Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять та сформулювати правило; здатен відтворити навчальний матеріал з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, знає основні дати; висловлене судження одним-двома аргументами, виконує 55-65% від загальної кількості тестів</p>
<p>Добре. Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, здатен з допомогою викладача скласти план реферату, виконати його та правильно оформити; самостійно користується додатковими джерелами; частково контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає прості таблиці та схеми; виконує 75-80% від загальної кількості тестів.</p>
<p>Відмінно. Студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну; виконує 95-100% від загальної кількості тестів.</p>

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження та есе, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;

- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

РОЗРАХУНОК БАЛІВ

вид роботи	максимальна кількість балів за один вид роботи	обов'язкова кількість виконаних завдань за курс	максимальна кількість балів за всі види роботи
1. Відвідування лекцій	1	6	6
2. Відвідування семінарів (практичних)	1	5	5
3. Виконання завдання для самостійної роботи	5	6	30
4. Робота на семінарському занятті (доповідь, виступ, повідомлення, участь в дискусії)	10	3	30
6. Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25
Всього	42	21	96
Коефіцієнт	0,96		

10. Методичне забезпечення

- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ навчальні посібники;
- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- ✓ засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).

Очікувані результати:

- Знати основні поняття сімейного права: шлюб, акти цивільного стану, майнові відносини, немайнові відносини, розлучення, члени сім'ї, родичі, аліменти, шлюбний договір;
- Вивчити порядок укладення шлюбу та підстави визнання його законним;
- Знати види недійсності шлюбу;
- Розуміти порядок та підстави розірвання шлюбу;
- Вміти розмежовувати майно, яке перебуває у спільній власності подружжя та яке належить кожному з подружжя на праві приватної власності;

- Оволодіти знаннями, щодо порядку визначення походження дитини;
- Отримати навички проведення консультацій;
- Знати підстави та порядок призначення аліментів;
- Знати форми забезпечення дітей, які позбавлені батьківського піклування;

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавчі акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 року.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.03.2003 року // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11.
4. Закон України від 26.04.2001 «Про охорону дитинства» // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 30.
5. Закон України від 15.11.2001 р. «Про попередження насильства в сім'ї». <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>
6. Закон України від 21.11.1992 р. в редакції від 18.10.2012 р. «Про державну допомогу сім'ям з дітьми». <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>
7. Закон України від 01.07.2010 р. «Про державну реєстрацію актів цивільного стану». <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2398-17/page2>
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1740 «Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу» // Урядовий кур'єр від 27.11.2002 р. – №221.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від від 26 лютого 1993 р. № 146 зі змінами «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб» // Офіційний вісник України від 29.07.2011 р. – № 55.
10. Положення про прийомну сім'ю, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 565. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF>
11. Положення про дитячий будинок сімейного типу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 564. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>

Базова:

1. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар Жилінкова І. В., Антошкіна В. К., Д'ячкова Н. А., Москалюк В. Ю. та ін. / За ред. Жилінкової І. В., 2008. — 855 с.

2. Сімейне право України: Підручник (для студентів вищих навчальних закладів) / Дякович М.М. – К.: Правова єдність, 2009. – 512
3. Сімейне право України: Підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2010. — 264
4. Сімейне право України: Підручник / За ред.. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубєвої. — К.: Істина, 2010. — 320 с.
5. Апопій І. В. Сімейне право України [Текст] : навч. посіб. для студ. вузів / І. В. Апопій. – 2-е вид., переробл. та допов. – К. : ЦУЛ, 2011. – 359 с.

Допоміжна:

1. Гандзюк Г.Ю., Пульнева О.С. Шлюб та аліменти // Центр правових досліджень. – К. : Видавець Фурса С.Я., 2005. – 44 с. – (Серія "Правовий всеобуч населення").
2. Корнякова Т. Інтереси держави – це і права дітей, права кожного з громадян...// Вісник прокуратури. – 2003. – № 2. – С. 14-17.
3. Сімейне право: Нотаріат. Адвокатура. Суд: Науково-практичний посібник.: У 2 кн. / Драгнева Л. Ю., Пульнева О. С., Фурса Є. І., Фурса С. Я. та ін / За заг. ред. С. Я. Фурси. — К.: Видавець Фурса С. М., 2005. — 876 с.
4. Жилинкова И.В. Брачный договор.— Харьков: Ксилон, 2005. — 174 с.
5. Правове положення неповнолітніх в Україні. — Х.: Еспада, 2002. — 576 с.
6. Сапейко Л. В., Кройтор В. А. Аліменти дітям та батькам: Монографія. — Х.: Еспада, 2008. — 160 с.

12.Інформаційні ресурси:

Сайт Верховної Ради України — www.zakon1.rada.gov.ua.

Бібліотека імені В. І. Вернацького — www.nbu.gov.ua

Електронна бібліотека — www.elibrary.ru

Київська центральна міська публічна бібліотека ім.. Лесі Українки — <http://lucl.lucl.kiev.ua>

Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім.. В.М.Каразіна — <http://www.univer.kharkov.ua>

Харківська державна наукова бібліотека ім..В.Г.Короленка — <http://korolenko.kharkov.com>

Бібліотека юриста — <http://www.lawbook.by.ru>

«Правознавець», бібліотека юридичної літератури — <http://www.pravoznavec.com.ua>

Сайт Наукової бібліотеки Таврического національного університету ім.. В.І.Вернадського — <http://abris.crimea.ua>

Одеська державна наукова бібліотека ім..Максима Горького — <http://www.odnb.odessa.ua>